

تجربیات زیسته‌ی دانشجومعلم‌ان دانشگاه فرهنگیان از برنامه‌ی درسی رشته‌ی علوم تربیتی^۱

منختار ذاکری^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۶/۰۸

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۲/۰۱

نوع مقاله: پژوهشی

چکیده

هدف این مطالعه، بررسی تجربیات زیسته‌ی دانشجومعلم‌ان دانشگاه فرهنگیان از برنامه‌ی درسی رشته‌ی علوم تربیتی است. روش پژوهش، کیفی با رویکرد توصیفی-تفسیری و جامعه‌ی پژوهش شامل دانشجومعلم‌ان رشته‌ی علوم تربیتی است. پانزده نفر از دانشجومعلم‌ان با بهره‌گیری از نمونه‌گیری هدفمند و رعایت اصل اشباع‌شدگی و حداکثر تنوع به‌عنوان نمونه‌ی پژوهشی انتخاب شدند. پژوهش‌گر به‌منظور جمع‌آوری داده‌ها، از روش مصاحبه‌ی عمیق و برای تحلیل داده‌ها از روش تحلیل استقرایی مبتنی بر نظام کدگذاری بهره‌برده است. در این پژوهش به‌منظور پایایی و اعتباریابی سؤالات مصاحبه و یافته‌های پژوهش از روش دلفی، ضریب توافق نمره‌گذاران و ارجاع نتایج به مشارکت‌کنندگان و روش مسیر ممیزی استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد، شش مقوله‌ی آسیب‌های حوزه‌ی برنامه‌ریزی، محتوایی، کاربرد، روان‌شناختی، آموزشی و زیرساختی، ایجادکننده‌ی آسیب‌های برنامه‌ی درسی علوم تربیتی هستند. ناهمسانی‌هایی بین برنامه‌ی قصدشده و عملیاتی به چشم می‌آید. برنامه‌ی پنهان، حاکم بر آموزش‌های دانشگاه است. از متخصصان حوزه‌ی برنامه‌ریزی در تدوین برنامه‌ی درسی به نحو احسن استفاده نشده است؛ واحدهای درسی مرتبط با حوزه روابط انسانی در سازمان‌های آموزشی در برنامه‌ی درسی دیده نمی‌شود؛ انعطاف برنامه، کم و تمرکزگرایی حاکم است؛ چهار مقوله‌ی کلیدی شامل کاربردی‌کردن محتوا و جریان آموزش، کیفیت‌بخشی به جریان یاددهی‌یادگیری، ارزشیابی میزان تحقق همه‌جانبه‌ی اهداف برنامه‌ی درسی و بازسازی برنامه‌ی درسی، راهکارهای بهبود برنامه‌ی درسی رشته‌ی علوم تربیتی هستند. لازم است، واحدهای بدون کاربرد حذف شده، روش‌های آموزشی درجهت

^۱ برگرفته از کار پژوهشی آزاد.

^۲ استادیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران mokhtarzakeri365@gmail.com

پوشش دادن نیازها و اهداف برنامه افزوده شود و بین دروس تئوری و عملی تناسب ایجاد گردد. کیفی و تخصصی‌سازی برنامه‌ی درسی در حوزه‌های مختلف در دستور کار قرار گیرد.

واژگان کلیدی: برنامه‌ی درسی، برنامه‌ی درسی علوم تربیتی، تجربیات زیست شده

مقدمه و بیان مساله

تربیت‌معلم را می‌توان از جمله سرنوشت‌سازترین و مهم‌ترین مولفه‌های نظام تعلیم و تربیت هر کشور دانست؛ چرا که موفقیت و عدم موفقیت در ایجاد تحول و شایستگی هر نظام آموزشی، منوط به توانمندی‌ها، قابلیت‌ها و شایستگی‌های حرفه‌ای معلمان است که مجریان اصلی برنامه‌های درسی در محیط‌های واقعی می‌باشند. با توجه به تحولات فرهنگی، سیاسی و اجتماعی و تحول بنیادین در آموزش و پرورش کشورها، اهمیت به‌روزرسانی و اصلاح نظام تربیت‌معلم متناسب با تغییرات مذکور بر مبنای پژوهش‌های دقیق در حوزه‌ی برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم و توجه به ارزیابی نظام آموزشی تربیت‌معلم، امری ضروری به نظر می‌رسد (ام‌الله و حکیم زاده، ۱۳۹۳: ۳۳).

معلم به‌عنوان کلیدی‌ترین عنصر نظام آموزشی، اگر خوب تربیت شده باشد و تربیت او زیربنای فلسفی داشته باشد، می‌تواند نقش هماهنگ‌کننده و سازمان‌دهنده را در نظام آموزشی عهده‌دار باشد. آماده‌شدن معلم، مستلزم وجود نظام تربیت‌معلمی است که از وحدت‌نظر و رویه برخوردار باشد. وجود فلسفه‌ی معینی برای چنین نظامی، به شکل‌گیری این وحدت کمک می‌کند (وینچ^۱، ۱۳۹۱: ۶۸). تلاش‌هایی که جهت آماده‌سازی عملی معلمان انجام می‌شود، در گرو استقبال از تدوین یک برنامه‌ی درسی منسجم است. نقش بارز چنین برنامه‌ای محرز است. از نظر شوان^۲ متربی تحت نظارت دقیق یک برنامه مدون و استاد با مشکلات تدریجی کار روبرو می‌شود (واسک^۳، ۱۳۸۰: ۴۹).

در دهه‌های اخیر، برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم از اولویت ویژه‌ای برخوردار شده است. تقریباً تمام صاحب‌نظران بر نقش و اهمیت برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم تأکید دارند و اصلاح و تحول آن را یک مأموریت می‌دانند. تربیت

^۱. Winch.

^۲. schon

^۳. Waks

نیروهای کارآمد اجتماعی در سایه‌ی برنامه‌های توسعه‌ی حرفه‌ای شکل می‌گیرد. توسعه‌ی حرفه‌ای معلمان عبارت است از فرایندها و فعالیت‌های برنامه‌ریزی‌شده‌ای که برای افزایش دانش، مهارت و نگرش معلمان به‌نحوی که موجب بهبود یادگیری فراگیر می‌شود (گاسکی، ۲۰۱۸). نتایج پژوهش باچینسکی و هانسی (۲۰۱۰) نیز نشان داده است که توسعه‌ی حرفه‌ای معلمان از طریق برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم موجب افزایش دانش محتوایی آن‌ها و بهبود فرایند آموزشی می‌شود.

برنامه‌ی درسی، مهم‌ترین ابزار تحقق‌بخشیدن به رسالت‌های آموزش معلمی و آینده‌ی نقش‌ها و هدف‌های آن است. برنامه‌ی درسی دانشگاه فرهنگیان، بایست دامنه‌ی وسیعی از عناصر را در نظر بگیرد. یکی از عناصر مهم برنامه‌ی درسی که بیشتر صاحب‌نظران و برنامه‌نویسان درباره‌ی آن اتفاق نظر دارند، اجرای صحیح برنامه و کاربردی بودن آن برای دانشجومعلمان است. اگر حضور مبتنی بر عملکرد در دانشجومعلمان در طول ترم تحصیلی احساس یا اتفاق افتاد، تاحدودی می‌توان یقین پیدا کرد که برنامه‌ی درسی ارائه‌شده برای دانشجومعلمان کاربردی بوده است. عمر این برنامه‌ها بالغ بر ۲۰ سال است و طبیعتاً تحولات ناشی از یافته‌های علمی حوزه‌ی علوم تربیتی و نیز تغییرات برنامه‌های درسی دوره ابتدایی، طی دهه ۸۰ و ۹۰ در برنامه‌های درسی این دوره اعمال نشده است. فاصله برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم در رشته‌ی عوم تربیتی با نیازهای نظام آموزشی و نیز تحولات علمی، موجب خواهد شد، دانش‌آموختگان این رشته، در بدو ورود برای اجرای برنامه‌های درسی خود، نیازمند آموزش باشند و نتوانند تحولات حوزه‌ی علوم تربیتی را دنبال نمایند. ازاین‌رو ضروری است در راستای اساسنامه‌ی دانشگاه فرهنگیان و جهت‌گیری‌های اتخاذشده در برنامه‌ی درسی ملی تربیت‌معلم، این برنامه‌ها مورد آسیب‌شناسی و بازنگری قرار گیرد (داودی، ۱۳۹۴: ۶۹).

بنا به شواهد موجود، در سطح جهان، پژوهش‌های به‌عمل آمده، هنوز نتوانسته‌اند به‌روشنی نشان دهند که کدام برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم و یا کدام ساختار از اثربخشی بیشتری برخوردار است و قادر است معلمان توانمندتر و موفق‌تری را به کلاس‌های درس گسیل نماید. در سطح کشور ما، از یک‌سو، اصحاب آموزش و پرورش در تلاش هستند که این دستگاه را به‌عنوان یگانه نهاد صالح برای تربیت‌معلم معرفی نمایند و برای متقاعد ساختن مراجع سیاست‌گذار نیز از هیچ کوششی فروگذار نکرده‌اند. اقدام برای تأسیس دانشگاه ویژه تربیت‌معلم (دانشگاه ویژه فرهنگیان) با حمایت شورای عالی انقلاب فرهنگی، با فرض عهده‌دار شدن مسئولیت تام و تمام تربیت‌معلم در ابعاد مختلف توسط آن، مهم‌ترین مظهر این سیاست تمامیت‌خواهانه و بخشی‌نگر است. از سوی دیگر، گروهی از صاحب‌نظران دانشگاهی از ایده رقیب و بدیلی حمایت می‌کنند که

تمامیت‌خواهانه به دنبال استقرار همه‌جانبه تربیت‌معلم در دانشگاه‌ها و به‌ویژه دانشگاه تربیت‌معلم تهران هستند و نهاد آموزش و پرورش را فاقد صلاحیت جزئی و کلی برای ورود به این عرصه معرفی می‌نمایند. در کشاکش این دیدگاه‌های تمامیت‌خواهانه باید به دنبال راهبردی بود که جایگاه تربیت‌معلم را به دنبال یک رخداد خطیر ملی و فرابخشی به رسمیت شناخته و برای اجرای برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم با توجه به این ویژگی‌ها تعیین تکلیف نماید. از این رو انجام پژوهش در خصوص برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم یک ضرورت است (مهرمحمدی، ۱۳۹۲: ۷۹).

هویت شغلی، یک چالش عمده برای بسیاری از معلم‌ان نظام آموزشی ما است؛ به طوری که مؤلفه‌های حداقلی را نیز نمی‌توان مشاهده کرد. یکی از عناصر هویت‌ساز معلم‌ان، به‌طورقطع و یقین، نظام تربیت‌معلم کشور است. در ارتباط با نظام تربیت‌معلم و دانشگاه فرهنگیان، برنامه‌ی درسی، نقش بی‌بدیلی را در هویت‌بخشی حرفه‌ای به دانشجومعلم‌ان ایفا می‌کند. روشن هست، هرگونه خلأ در برنامه‌ی درسی رشته‌ی علوم تربیتی به هویت حرفه‌ای دانشجومعلم‌ان و به‌طورکلی بدنه‌ی نظام تعلیم و تربیت کشور ضربه وارد می‌کند. از این رو در این پژوهش به مسئله‌ی مهم چالش‌های برنامه‌ی درسی رشته‌ی علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان می‌پردازیم و به دنبال آن هستیم، راه‌کارهایی برای بهبود این برنامه ارائه دهیم.

امروزه استانداردهای یادگیری در سطح جهانی ارتقا یافته و جوامع برای دستیابی به موفقیت، به کسب دانش و مهارت‌های جدید در عرصه‌های مختلف نیازمند هستند. در چنین شرایطی، معلم‌ان باید بتوانند در بستر نظام تربیت‌معلم، هم سو با تحولات علمی و متناسب با نیازهای جامعه، توانایی‌های دانشی و روشی خود را ارتقا داده و موقعیت‌های یادگیری متنوعی را برای کسب عادات و مهارت‌های یادگیری مادام‌العمر توسط دانش‌آموزان تدارک ببینند. این در حالی است که ما می‌بینیم، در موارد متعددی برنامه‌ی درسی، هم از سوی اساتید و هم از سوی دانشجویان مورد انتقاد قرار گرفته و ایراداتی بر آن وارد می‌شود که در این پژوهش این مسئله را از نگاه دانشجومعلم‌ان علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان هرمزگان، مورد تأمل و تحقیق قرار می‌دهیم. پیرو مجموعه عبارات فوق، هدف اصلی این پژوهش عبارت از بررسی تجربیات زیسته دانشجومعلم‌ان جدیدالورود دانشگاه فرهنگیان از برنامه‌ی درسی رشته‌ی علوم تربیتی در پردیس‌های استان هرمزگان هست.

درجهت هدف فوق، سؤالات پژوهش عبارتند از

- ۱- مهمترین آسیب‌های برنامه‌ی درسی رشته‌ی علوم تربیتی از دیدگاه دانشجومعلم‌ان کدامند؟
- ۲- مهمترین راهکارهای بهبود برنامه‌ی درسی رشته‌ی علوم تربیتی از دیدگاه دانشجومعلم‌ان علوم تربیتی چیست؟

مبانی نظری و پیشینه‌ی پژوهش:

پیشینه‌ی برنامه‌ی درسی رشته‌ی علوم تربیتی گرایش آموزش ابتدایی، مربوط به تصویب قانون تأسیس دارالمعلمین مرکزی در سال ۱۲۹۷ است. اقدام بعدی در زمینه‌ی برنامه‌ی درسی معلم‌ان ابتدایی، تصویب برنامه‌ی درسی دانشسرای مقدماتی در شهریورماه ۱۳۱۳ است. مواد درسی دانشسرا را دروس علوم پایه و علوم انسانی و همچنین کارهای دستی و فلاحتی، اصول تعلیم و تربیت و اصول علم اخلاق تشکیل می‌دادند. در سال تحصیلی ۱۳۴۸-۱۳۴۹ جدول ساعات هفتگی مواد درسی دانشسرای مقدماتی بازنگری شد و مواد درسی آن شامل: علوم تربیتی و روانشناسی، زبان و ادبیات فارسی و روش تدریس آن، علوم ریاضی و روش تدریس آن، علوم تجربی و روش تدریس آن، علوم اجتماعی و روش تدریس آن، علوم دینی و اخلاق و روش تدریس آن، زبان خارجه، امور تربیتی و هنری، تربیت بدنی و تدریس عملی بود. برنامه مزبور تا سال ۱۳۵۸ برای پذیرفته شدگان سوم متوسطه‌ی نظام قدیم اجرا می‌گردید (میکائیللو، ۱۳۹۳: ۶۴).

پس از پیروزی انقلاب اسلامی تاکنون دو برنامه‌ی درسی، یکی توسط مراکز تربیت‌معلم وابسته به وزارت آموزش و پرورش در سطح کاردانی و دیگری توسط دانشگاه‌ها با عنوان رشته‌ی علوم تربیتی گرایش آموزش پرورش پیش دبستانی و دبستانی، در سطح کارشناسی در وزارت علوم، تحقیقات و فناوری تهیه و اجرا شده است. برنامه‌ی درسی کاردانی دو سال ۵۹-۶۰ با ۷۲ واحد و شامل دروس عمومی به میزان ۱۵ واحد، دروس تربیتی ۱۹ واحد، دروس تخصصی در هر رشته، ۳۸ واحد تصویب شده است. در سال ۱۳۷۲ نیز برنامه‌ی کارشناسی علوم تربیتی گرایش آموزش و پرورش پیش دبستانی و دبستانی تدوین و جهت اجرا به کلیه‌ی دانشکده‌های علوم تربیتی ابلاغ گردید که مجموع واحدهای درسی آن ۱۴۲ واحد و شامل: ۲۱ واحد دروس عمومی، ۶۱ واحد دروس اصلی و ۵۰ واحد دروس تخصصی و ۸ واحد انتخابی است. این برنامه‌ها تا سال

۱۳۹۲ مبنای پذیرش دانشجو توسط مراکز آموزش عالی بوده است از سال ۱۳۹۲ تاکنون نیز برنامه درسی علوم تربیتی زیر نظر دانشگاه فرهنگیان تهیه و اجرا شده است (ادیب، ۱۳۹۳: ۸۹).

از دوره ای که برنامه‌ی درسی به‌عنوان یک قلمرو نوپا دیده شده است، به نسبت فرصتی که برای تعریف ماهیت و شکل‌گیری هویتی در یک رشته‌ی علمی لازم است، زمان زیادی نمی‌گذرد اما در همین مدت کوتاه، از یک جهش در این حوزه می‌توان سخن گفت (زایس^۱، ۱۳۹۰).

تعریف‌های زیادی برای برنامه‌ی درسی ارائه شده است؛ از جمله مهم‌ترین این تعاریف می‌توان به تعریف آیزنر اشاره داشت. از نظر آیزنر، برنامه‌ی درسی یک مدرسه، دوره و کلاس می‌تواند به‌عنوان مجموعه‌ای از رویدادهای طراحی شده در نظر گرفته شود که به نتایج آموزشی برای یک یا چند دانش‌آموز منجر می‌شود. برنامه‌ی درسی، برنامه‌ای است که قصداً برای مشارکت دانش‌آموزان در فعالیت‌ها و رویدادهایی که برایشان منفعت آموزشی دارد، طراحی شده است (آیزنر^۲، ۱۹۸۵). بطور کلی آیزنر دو معنا را برای برنامه‌ی درسی ذکر می‌کند که به شرح زیر است:

بر اساس معنای اول، برنامه‌ی درسی به معنی راهی است که باید پیموده شود. این مفهوم، بر یک مسیر، مجموعه‌ای از موانع یا تکالیفی که فرد برای رسیدن به هدف باید پشت سر بگذارد، پدیده‌ای که دارای آغاز و پایانی است و چیزی که فرد قصد انجام آن را دارد، دلالت می‌کند. مدارس در طول تاریخ، دارای دوره‌های تحصیلی بوده‌اند که دانش‌آموز باید آن‌ها را سپری نماید. گذراندن موفقیت‌آمیز این دوره‌ها منجر به صدور گواهی دیپلم یا مدرک تحصیلی دیگری می‌شود که تأییدکننده صلاحیت‌های دانش‌آموز است (آیزنر، ۱۹۹۴).

در معنای دوم، برنامه‌ی درسی، به‌معنای همه تجربیاتی که کودک تحت حمایت مدرسه یاد می‌گیرد، تعریف شده است. این مفهوم برنامه‌ی درسی، توسط مربیان پیشرفت‌گرا در طی سال‌های ۱۹۲۰ وجود آمده است تا اولاً به سایر مربیان یادآوری کنند که واقعیت برنامه‌ی درسی برای کودک، توسط کیفیت تجربه‌ای که او در مدرسه کسب می‌کند، تعیین می‌شود و تنها تکه کاغذی نیست که طرح‌های درسی بر روی آن آماده شده باشد. از سوی دیگر، مربیان پیشرفت‌گرا می‌خواستند بر این واقعیت تأکید کنند که کودکان از یکدیگر برحسب زمینه، استعداد، علائق و غیره متفاوت هستند و بنابراین، برنامه‌ی درسی هرگز برای همه‌ی آن‌ها یکسان نیست. مربیان پیشرفت‌گرا اذعان دارند که آنچه که کودکان در مدرسه یاد می‌گیرند، گسترده‌تر از آن چیزی است که

^۱.Zais

^۲. Eisner

در کلاس‌های درس جریان دارد و بسیار متنوع‌تر از آن چیزی است که معلمان می‌خواهند آموزش دهند. تجاربی که در راهروها و زمین‌بازی کسب می‌شوند نیز جزو جنبه‌های مؤثر زندگی آموزشی بوده و مربیان نباید آن را جدای از مسئولیت هدایت تجارب کودکان در جنبه‌های دیگر زندگی مدرسه‌ای تلقی نمایند (آزینر، ۲۰۰۲).

درخصوص پیشینه‌ی عملی پژوهش، از جمله پژوهش‌هایی که در این زمینه به‌انجام رسیده است، به شرح زیر است:

صفرنواده و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان تجربه زیسته دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان از برنامه جدید کارورزی تربیت‌معلم ایران بیان می‌کنند که برنامه جدید کارورزی دارای اثربخشی بوده و توانسته است رضایت دانشجو معلمان را کسب کند، شایستگی آنان را افزایش دهد و به شکل‌گیری هویت معلمی آنان، کمک نماید. باوجوداین، اجرای برنامه‌ی کارورزی با مسائلی از جمله ضعف آموزش کارگزاران مواجه است ولی می‌تواند اعتلا یابد.

نتایج حاصل از مطالعه نظری عطاران و همکاران (۱۳۹۸) با عنوان طراحی و اعتباربخشی الگوی بازنگری برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم در ایران نشان داد که الگوی بازنگری برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم در ایران می‌تواند در چهار وجه هویتی (تبعیت از دانش برنامه‌ریزی، پذیرش اصل تغییر، عملی کردن تربیت حرفه‌ای و اهمیت سلسله مراتب) و در سه سطح تصمیم‌گیری فراکلان، کلان و خرد مطرح شود. بر اساس الگوی پیشنهادی پژوهش حاضر، هفت گام بازنگری برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم ایران عبارت‌اند از: تعیین وضعیت موجود، بازاندیشی در خط‌مشی‌های موجود و تعیین استانداردهای برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم ایران، اقدام به بازنگری، امکان‌سنجی اجرای برنامه‌ی درسی بازنگری شده، مصوب‌سازی، توزیع برنامه‌ی درسی بازنگری شده و نظارت بر کیفیت و به‌روزرسانی برنامه‌ی درسی بازنگری شده.

عصاره و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان بررسی سیر تحول برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم در ایران به این نتیجه رسیدند که از یک بعد، با تأسیس دارالفنون و ترجمه آثار و منابع علمی معتبر اروپایی و اعزام محصلان به اروپا، شرایط برای شکل‌گیری نظام برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم و بهره‌گیری از منابع علمی و تجربیات جوامع دیگر در تعلیم و تربیت فراهم شد و همگام با تأسیس مراکز متعدد تربیت‌معلم و تدوین ضوابط و شرایط حاکم بر آنها، برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم علاوه بر آنکه تحت تأثیر عوامل گوناگون مانند ساختار سیاسی، اداری، تألیف کتاب‌های درسی، تأسیس شورای عالی معارف، تأسیس سازمان پژوهش و نوسازی

آموزشی و دانشگاه تهران قرار گرفته بود، از نظر عناوین درسی، به‌ویژه دروس تربیتی دچار تغییراتی شد. از بعد دوم، در برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم کنونی، بر اساس واقعیت‌های عینی، نسبت به تغییر نگرش و تفکر در مشارکت مؤسسات آموزش عالی در تدوین و اجرای برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم تلاش شد و برای ترسیم چشم‌انداز مناسب با رویکرد تعاملی و پژوهش-محوری، به بازتعریف معلم اثربخش و پژوهنده بر اساس شاخص‌ها و مولفه‌های ملی و بین‌المللی در برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم اقدام شد.

تلخایی و همکاران (۱۳۹۸) در مقاله‌ای بانوان تبیین مؤلفه‌های برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم بر مبنای نظریه شناخت موقعیتی بیان می‌کنند، ارائه مدل تجویزی برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم در قالب راهبردهای یاددهی و یادگیری قابل‌ارائه هست. این مدل تجویزی دربرگیرنده‌ی دو مفهوم کارورزی شناختی و جوامع عمل، با به‌کارگیری فرصت‌های یادگیری در راستای تحقق اهداف برنامه‌ی درسی اقدام می‌نماید و مؤلفه‌ی ارزشیابی مستتر در مدل تجویزی برای ارزیابی فرآیند و برونداد نتایج صورت می‌گیرد. یافته‌های پژوهش حاضر در ذیل مؤلفه‌های هدف، فرصت‌های یاددهی-یادگیری، راهبردهای یادگیری و ارزشیابی بحث شد. در بخش اهداف به چهار هدف، انتقال دانش کاربردی و مستحکم به فراگیران، ساخت اجتماعی معنا، تربیت‌معلم حرفه‌ای کارا و مولد و شکل‌دهی هویت حرفه‌ای فراگیران اشاره شد. فرصت‌های یادگیری به مواردی چون انجام فعالیت‌های اصیل، گفت‌وگو، روایت‌پردازی، سناریوسازی، طراحی و تصویرسازی از ادراک حرفه‌ای خود پرداخته است. فرصت‌های یادگیری در بطن دو راهبرد یادگیری کارورزی شناختی و جوامع عمل تحقق اهداف موردنظر را محقق می‌سازد. درنهایت، ارزشیابی معتبر و اصیل جهت ارزیابی برنامه‌ی درسی طراحی شده پیشنهاد داده شد. نتیجه‌گیری: پژوهشگران معتقدند به‌کارگیری چارچوب برنامه‌ی درسی ارائه‌شده بر مبنای نظریه شناخت موقعیتی در تربیت‌معلم به کاهش فاصله دانش نظری و عملی و در نتیجه نظریه و عمل کمک خواهد کرد.

یافته‌های پژوهش خروشی و همکاران (۱۳۹۷) با عنوان تبیین شیوه‌های ارزشیابی از شایستگی‌های موردانتظار از دانشجومعلم‌ان در برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم شایسته‌محور نشان می‌دهد که مدل مفهومی ارزشیابی شایستگی‌های موردانتظار از دانشجومعلم‌ان در برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم شایسته‌محور در قالب سه مضمون و شش مولفه حاصل شد. بدین منظور، لزوم تدوین برنامه‌ی درسی مناسب به‌منظور تربیت‌معلم آن شایسته و ایجاد نظام آموزشی کارآمد به همراه شیوه‌های مناسب ارزشیابی از شایستگی‌های معلم، خاطر نشان گردید.

سلیمی و همکاران (۱۳۹۷) پژوهشی با عنوان واکاوی وضعیت دانشگاه فرهنگیان برحسب تجارب زیسته دانشجومعلم‌ان؛ به‌ویژه حوزه‌ی برنامه‌ی درسی و سرفصل‌ها، یک مطالعه آمیخته انجام دادند. بر اساس نتایج

حاصل شده در بخش کیفی، وضعیت آسیب‌پذیری دانشگاه فرهنگیان از دیدگاه دانشجو-معلم، در هفت طبقه توصیفی گنجانده شده که عبارت‌اند از: ۱- وضعیت آموزشی ۲- کارکرد پژوهشی ۳- پتانسیل‌های نیروی انسانی ۴- حوزه فضا و تجهیزات ۵- حوزه مالی و اداری ۶- برنامه درسی و سرفصل‌ها ۷- سازوکارهای ورودی، فرایندی و خروجی. نتایج بخش کمی پژوهش نیز نشان داد که از دیدگاه دانشجومعلمان ترتیب اولیوی آسیب‌زای دانشگاه فرهنگیان به ترتیب عبارت بودند از: ۱- برنامه‌ی درسی و سرفصل‌ها ۲- کارکرد پژوهشی ۳- سازوکارهای ورودی، فرایندی و خروجی ۴- فضا و تجهیزات ۵- وضعیت آموزشی ۶- حوزه اداری و مالی و ۷- ظرفیت‌های نیروی انسانی. همچنین بر اساس رشته تحصیلی اولویت‌بندی ابعاد آسیب‌پذیر دانشگاه فرهنگیان در بعد اول یکی بوده که به ترتیب عبارت‌اند از برنامه‌ی درسی و سرفصل‌ها، بعد کارکرد پژوهشی و بعد سازوکارهای ورودی، فرایندی و خروجی. بین وضعیت ابعاد آسیب‌زای دانشگاه فرهنگیان از نگاه دانشجومعلمان پسر و دختر نیز تفاوتی وجود ندارد. لذا مسئولان و متولیان این دانشگاه نوپا با برنامه‌ریزی دقیق و تخصیص منابع و اعتبارات مالی لازم در جهت اعتلا و ارتقای رسالت‌ها و اهداف این نهاد مهم آموزشی، تربیتی تلاش نمایند تا شاهد تحقق اهداف راهبردی دانشگاه فرهنگیان باشیم.

زارع صفت (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان واکاوی تجربه‌های زیسته کارورزی در دانشگاه فرهنگیان: الگوی مفهومی نشان داد که مسائل برنامه‌ی درسی کارورزی در شبکه‌ای از مقولات قرار می‌گیرند، در بخش اساتید راهنمای کارورزی در مجموع ۴ مقوله شناختی، نگرشی، سازمانی و تعاملاتی، در بخش معلمان راهنما ۳ مقوله سازمانی، نگرشی و تعاملاتی، در بخش کارورزان ۵ مقوله شناختی، عاطفی، نگرشی، رفتاری، تعاملاتی و مقوله‌ی سایر مسائل تدوین گردیده است. در انتها نکاتی جهت بهبود کیفیت برنامه‌ی درسی کارورزی پیشنهاد شده است.

دستاورد پژوهش هزاوه و همکاران (۱۳۹۶) با عنوان طراحی الگوی برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم دوره ابتدایی، هم‌سو با سند تحول بنیادین نظام آموزش و پرورش، معرفی ۵ اصل بوده است: اصل آزادی خردمندانه، تدریج و تعالی مرتبتی، سندیت و مرجعیت مریبان، کسب شایستگی‌ها و رویارویی و تجربه. در نهایت، مؤلفه‌های برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم دوره ابتدایی - شامل غایت اصلی، اهداف، محتوا، روش، نقش استاد، ارزشیابی، جو، زمان، مکان و حفظ، ارتقا و بازنگری برنامه - تعیین گردید، سپس بر اساس رویکرد تربیت‌معلم شایسته، شایستگی‌های مورد نظر برای تربیت‌معلم دوره ابتدایی در قالب یک الگو طراحی شد.

داودی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان تبیین پدیدارشناسانه‌ی برنامه‌ی درسی کارورزی، به این نتیجه رسیدند که از مجموع یافته‌های این پژوهش، ۳۵۸ کد مفهومی در زمینه‌ی اصول برنامه استخراج و در هشت مولفه اصلی: تعامل غم خوارانه و مهرورزانه، پویایی، تدبیر تدریس، خویش‌نگری، کنش متقابل، ایجاد موقعیت‌های فکورانه، درک فرهنگی _ هنری، بینش عملی و ۳۵ زیر مولفه دسته‌بندی شدند. یافته‌ها نشان داد که پایبندی به اصول فوق باعث بهبود رفتار اخلاقی و پایداری رفتار در فراگیران شده و می‌تواند اثربخشی فرایند یاددهی یادگیری را تضمین نماید.

وحیدی و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی با عنوان ارزیابی کیفیت برنامه‌ی درسی دوره کارشناسی رشته‌ی علوم تربیتی گرایش آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان نشان دادند که کیفیت کلی برنامه‌ی درسی دوره کارشناسی رشته‌ی علوم تربیتی گرایش آموزش ابتدایی از دیدگاه دانشجو معلمان در حد نسبتاً مطلوب می‌باشد. بر اساس داده‌های جمع‌آوری شده، مؤلفه‌های ارزیابی هدف، محتوا، روش‌های فعال تدریس، زمان، وسایل کمک آموزشی، فضای آموزشی، ارزشیابی از نظر دانشجو معلمان در سطح نسبتاً مطلوبی می‌باشند. فعالیت‌های یادگیری از نظر دانشجو معلمان در سطح نامطلوبی قرار دارد.

مقاله امرالله و حکیم‌زاده (۱۳۹۳) با عنوان بررسی تطبیقی نظام ارزیابی کیفیت برنامه‌ی درسی تربیت معلم در کشورهای کره جنوبی، انگلستان و ایران به منظور اصلاح و به روزرسانی هرچه بهتر برنامه‌ی درسی نظام تربیت معلم کشور، نگاشته شده است. نتایج بدست آمده در مقاله حاضر حاکی از اختلاف معنادار و تفاوت اساسی بین نظام ارزیابی کیفیت برنامه‌ی درسی ایران و دو کشور انگلستان و کره جنوبی در حوزه‌های؛ ارزیابی اهداف برنامه‌ی درسی، محتوا برنامه‌ی درسی و فرایند یاددهی و یادگیری در برنامه‌ی درسی می‌باشد.

میکانلو (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان بررسی کیفیت دروس و سرفصل‌های رشته‌ی علوم تربیتی گرایش آموزش ابتدایی در دانشگاه فرهنگیان بیان می‌کند کاستی‌های دروس و سرفصل‌های کارشناسی پیوسته رشته‌ی علوم تربیتی گرایش آموزش ابتدایی، در چهار دسته‌ی اضافی بودن برخی دروس به سبب تکرار بودن سرفصل‌ها، عدم تناسب تعداد واحدها با ساعات اختصاص یافته به برخی دروس، عدم تناسب نمرات ارزشیابی طول ترم و پایان ترم در برخی دروس و سایر کاستی‌ها شناسایی شدند. برای رفع کاستی‌های موجود، پیشنهادهای نیز اشاره گردید؛ اما بهتر است گروه تدوین کننده برنامه‌ی درسی این رشته که دارای تخصص در این زمینه هستند، یکبار دیگر دروس و سرفصل مصوب این رشته را بررسی و به موارد اشاره شده در این پژوهش نیز توجه

کافی نموده و نسبت به رفع آن ها اقدام نمایند تا آموزش دانشجومعلمان در این دانشگاه با کیفیت بالاتری دنبال گردد.

ادیب و سردادی (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان پدیدارشناسی تجارب دانشجویان از برنامه‌ی درسی پنهان در دروس معارف اسلامی، دریافتند که شش مقوله اصلی شامل ۱- عدم توجه به اصول انتخاب محتوا؛ ۲- اثر اساتید؛ ۳- روابط دانشجویان در کلاس؛ ۴- طرح ضیافت؛ ۵- زمان؛ ۶- ارزشیابی و تعدادی مضامین فرعی استخراج شد. اکثر شرکت‌کنندگان بیان داشتند که برنامه‌ی درسی پنهان بر باورها و نگرش‌های آنان تاثیر گذاشته است. آشنایی برنامه‌ریزان با تجربه‌ی زیسته دانشجویان و شناسایی عوامل پنهان در دروس معارف و تأکید بر این که آنان اهداف دروس معارف را چگونه درک کرده و برای خود معنادار ساخته‌اند، نقش مهمی در رفع نواقص این دروس و بالا بردن اثربخشی آن دارد.

در مقام جمع‌بندی در این بخش، بررسی انتقادی پیشینه پژوهش در ارتباط با برنامه‌ی درسی دانشگاه فرهنگیان نشان می‌دهد، علی‌رغم تلاش‌های متعددی که در خصوص برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم از جمله تدوین و ارزیابی برنامه‌ی درسی کارورزی، سیر تحول برنامه‌ی درسی، مؤلفه‌های الگو و برنامه‌ی مطلوب درسی، شیوه‌های ارزشیابی و نظام ارزیابی برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم صورت گرفته است اما همچنان خلأ پژوهشی در خصوص تجربیات زیسته‌ی دانشجو معلمان از برنامه‌ی درسی علوم تربیتی این نهاد معلم ساز و فرهنگ‌آفرین حس می‌شود. از این رو پژوهش‌گر، این مسئله‌ی مهم حوزه‌ی آموزش عالی کشور را به بوته‌ی نقد و بررسی می‌گذارد.

روش پژوهش

این پژوهش با روش کیفی انجام شده است. طرح پژوهش، طرحی پدیدایشی است؛ زیرا مؤلفه‌ها در طول پژوهش مشخص شده‌اند. جامعه‌ی پژوهشی دانشجومعلمان رشته‌ی علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان هرمزگان بوده است. ۱۵ نفر از دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان استان هرمزگان با بهره‌گیری از نمونه‌گیری هدف‌مند (دانشجویان معرفی شده از سوی رؤسا و اساتید دو پردیس دخترانه و پسرانه) و رعایت اصل اشباع‌شدگی (پژوهش‌گر بعد از پانزده مصاحبه به حد اشباع رسید) و حداکثر تنوع (جنسیت و سالهای ورودی) به‌عنوان نمونه‌ی پژوهشی انتخاب شدند. رویکرد تجزیه و تحلیل داده‌ها رویکرد توصیفی تفسیری است. این رویکرد مستلزم حدودی از تفسیر و نیز پیش از آن، انتخاب اطلاعات است. روش جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش،

مصاحبه‌ی عمیق است. از این رو داده‌ها در محیط طبیعی جمع‌آوری شده است. در پژوهش کیفی، پژوهش‌گر هم به‌عنوان گردآورنده‌ی داده‌ها و هم به‌عنوان گوینده‌ی معنای داده‌ها ایفای نقش می‌کند (میکات و مورهاوس^۱، ۱۹۹۴: ۴۶).

روش تجزیه و تحلیل داده‌ها در این پژوهش روش تحلیل استقرایی مبنی بر نظام کدگذاری است. در روش استقرایی پژوهش‌گر با مقایسه مستمر داده‌ها به ساخت مفاهیم اقدام می‌کند؛ به این صورت که پس از نوشتن متن مصاحبه با نگاه اجمالی به داده‌ها، زمینه‌ی سازواری داده‌ها بررسی و به ساخت مفاهیم اقدام گردیده و هم‌زمان با ساخت مفاهیم، نکات کلیدی مرتبط با موضوع پژوهش از متن مصاحبه‌ها به شیوه‌ی کدگذاری باز استخراج و کدهای مربوط به هر نکته مشخص می‌شوند. در مرحله‌ی بعد، با کنارهم‌قراردادن نکات کلیدی و مقایسه‌ی مستمر داده‌ها، مفاهیم اولیه و بطور هم‌زمان مقوله‌های اولیه شکل گرفتند. سپس با استفاده از روش کدگذاری محوری، مقوله‌های مرکزی مشخص می‌شوند. در مرحله‌ی نهایی، پژوهشگر با استفاده از شیوه‌ی کدگذاری انتخابی به استخراج مقوله‌های اصلی و مفهوم‌پردازی اقدام می‌کند.

در این پژوهش، به‌منظور اعتبارسنجی پژوهش، از روش مسیر ممیزی استفاده شده است. در روش مسیر ممیزی، محقق مسیری را که در طول پژوهش طی کرده، به‌صورت مرتب و ترتیب زمانی ثبت می‌کند (لینکن و گیوبا، ۱۹۸۵: ۱۴۶، به نقل از میکات و مورهاوس). برای افزایش اعتبار پژوهش، سؤالات مصاحبه و مؤلفه‌های حاصل از تحلیل و بررسی مصاحبه‌ها، پس از اعمال نظر پنج نفر از صاحب‌نظران و خبرگان عرصه‌ی تربیت‌معلم کشور، با بهره‌گیری از روش دلفی، جمع‌بندی و اصلاحات لازم صورت گرفت. به‌منظور پایایی و اعتباریابی یافته‌ها و نتایج نوشتار، ضریب توافق نمره‌گذاران برای مؤلفه‌های به‌دست‌آمده، صورت گرفت. هم‌چنین نتایج پژوهش به مشارکت‌کنندگان (مصاحبه‌شوندگان) در پژوهش ارائه و با پرسش درباره‌ی صحت یافته‌ها، اطمینان‌پذیری و باورپذیری یافته‌ها حاصل گردید.

پروژه‌ی نگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

یافته‌های پژوهش:

در پاسخ به پرسش اول پژوهش، در خصوص آسیب‌های برنامه‌ی درسی علوم تربیتی، با تحلیل انجام‌گرفته بر روی متن مصاحبه‌ها، پس از سه مرحله کدگذاری جدول زیر حاصل شد. هر یک از ستون‌های زیر برآمده از یک مرحله از کدگذاری است:

جدول شماره ۱: یافته‌های پرسش اول

کدگذاری گزینشی	کدگذاری محوری	کدگذاری باز	کد مصاحبه‌شوندگان
آسیب‌های حوزه‌ی برنامه‌ریزی	ناهمسانی برنامه‌ی درسی قصد شده و عملیاتی	-فاصله زیاد بین برنامه‌ی درسی تدوین‌شده، اجراشده و ارزیابی‌شده دیده می‌شود.	۱ م
		-فاصله زیادی بین برنامه‌ی درسی اجراشده و ارزیابی‌شده مشاهده می‌شود.	۱۱ م
	غالب بودن برنامه‌ی درسی پنهان بر برنامه‌ی درسی آشکار	-غالب بودن برنامه‌ی درسی پنهان نسبت به برنامه‌ی درسی آشکار	۲ م
		- برنامه‌ی درسی پنهان و نهفته به برنامه‌ی درسی آشکار بیشتر است	۵ م
		- برنامه‌ی درسی پنهان به برنامه‌ی درسی آشکار غلبه دارد.	۱۲ م
	عدم استفاده از متخصصان حوزه برنامه‌ی درسی در تدوین برنامه	-عدم بهره‌گیری از متخصصان خبره‌ی برنامه‌ی درسی،	۳ م
		-عدم بهره‌گیری از متخصصان حوزه برنامه‌ی درسی برای تدوین برنامه‌ها	۱۰ م
		-عدم ارتباط با دانشگاه‌های معتبر و استفاده نکردن از برنامه‌ی درسی	۱۳ م
	کمبود واحدهای درسی مربوط به آموزش روابط انسانی	-نبودن واحدهای درسی مرتبط با روابط انسانی،	۴ م
		-نبودن درس‌های مرتبط با روابط انسانی.	۱۳ م

^۱ منظور متن مصاحبه نفر اول هست که بافرایند کدگذاری باز، نکات کلیدی در مرحله اول استخراج گردید. سایر عبارات این ستون نیز به همین معناست.

	عدم انعطاف‌پذیری برنامه‌ی درسی تدوین‌شده	-پیش‌بینی نکردن امکان انعطاف لازم در برنامه‌ی درسی تدوین‌شده،	۱۴ م
	تمرکزگرایی شدید در تدوین برنامه‌های آموزشی	-تمایل به تمرکزگرایی در برنامه‌ی درسی	۵ م
	عدم ارتباط طولی و عرضی و یکپارچگی بین بخشهای مختلف برنامه‌ی درسی	-عدم وجود ارتباط درونی میان برنامه‌ی درسی دانشگاه	۶ م
	مشارکت ندادن دانشجومعلم‌ان در اجرای برنامه‌ی درسی	-عدم مشارکت حداکثری در کلاس -عدم مشارکت حداکثری در کلاس	۶ م ۷ م
	عدم توازن بخش تئوری و عملی برنامه‌ی درسی	-در برنامه‌ی درسی به هر دو مقوله تئوری و عملی توأمان باهم توجه نشده	۶ م
	عدم توازن بخش تخصصی و عمومی برنامه‌ی درسی	-کمبود تعداد واحدهای علوم تربیتی	۷ م
آسیب‌های حوزه‌ی محتوایی	اضافی بودن برخی دروس	-بعضی از دروس از لازم به گذراندن‌شان نیست	۷ م
	عدم همخوانی محتوای تدریس شده با سرفصل‌ها و اهداف هر درس	-عدم رعایت سرفصل‌های مرتبط توسط اساتید -عدم تطابق مطالب ارائه‌شده اساتید با متون مورد تائید دانشگاه	۸ م ۱۲ م
آسیب‌های حوزه‌ی کاربرد	کاربرد نبودن بخش عمده‌ای از محتوای برنامه‌ی درسی در حرفه معلمی	-کاربردی نبودن محتوای آموزش و سرفصل‌های طراحی‌شده -کاربردی نبودن محتوای درسی و سرفصل‌های طراحی‌شده، -کاربردی نبودن محتوای آموزشی و سرفصل‌های طراحی‌شده،	۸ م ۹ م ۱۱ م

			۹ م
	کاربردی نبودن نحوه تدریس اساتید	-دانشجویان به صورت بسیار محدود با فضای واقعی تدریس ارتباط دارد -تدریس از روی متن کتاب و بسنده کردن به روش کنفرانس -عدم ارتباط دروس محتوایی با روش های تدریس رشته ی علوم تربیتی	۱۰ م ۱۳ م
آسیب های حوزه ی روان شناختی	بی توجهی به ویژگی ها و نیازهای دانشجو معلمان در ابعاد مختلف	-عدم شناسایی نیازهای واقعی دانشجو معلمان، -عدم درک کردن دانشجو توسط اساتید و مسئولان دانشگاه -بی توجه به فرهنگ بومی دانشجویان -عدم شناسایی نیازهای واقعی دانشجو و جامعه -عدم توجه به جنسیت، تحصیلات دوران آموزشگاهی و رتبه علمی کسب شده در آزمون کنکور	۹ م ۱۰ م ۱۱ م ۱۳ م ۱۵ م
	توقعات بی جا از دانشجو معلمان در جریان آموزشی	-انتظارات بیهوده و یا غیرمنطقی از دانشجویان	۱۰ م
	بی توجهی به تولیدات علمی جدید از سوی اساتید و دانشگاه	-اتکا اساتید به تجربیات خویش و عدم بیان تجربیات دیگران -ضعف استادان در بعد فرایند تدریس و حرفه معلمی، -ضعف دانش محتوایی بعضی از اساتید	۱۰ م ۱۱ م ۱۵ م
آسیب های حوزه ی آموزشی	بی توجهی به آموزش های مربوط به کلاس های چندپایه	-عدم آشنا سازی دانشجویان با نحوه مدیریت کلاس های چندپایه، -عدم آشنا سازی معلمان با نحوه ی مدیریت کلاس های چندپایه، -عدم آشنا ساختن دانشجو معلمان و آماده کردن آنها برای مدیریت و تدریس به صورت هم زمان در مدارس چندپایه	۱۱ م ۱۲ م ۱۳ م
	بی توجهی به آموزش روش های نوین تدریس	-ناتوانی در زمینه اجرای روش های تدریس متناسب با محتوای کتب درسی -ضعف در زمینه روش های متفاوت تدریس متناسب با محتوای کتب درسی در برنامه ی درسی ارائه شده	۱۲ م ۱۳ م
	بروز نبودن اساتید	-اطلاعات کهنه و ناکار آمد برای تدریس	۱۲ م

		<p>-در بعضی مواقع از استادان مجرب و توانمند استفاده نمی‌شود، -به روز نبودن دانش و سرفصل‌هایی که تدریس می‌شود</p>	<p>۱۳ م ۱۵ م</p>
	<p>آموزش‌های خشک ویک طرفه در کلاس‌های درس</p>	<p>-حس نشاط، پویایی و سرزندگی در کلاس نیست -برقرار نشدن ارتباط موثر بین اساتید و دانشجو معلم‌ان به واسطه استفاده بیشتر از روش‌های تئوری از بین رفتن روحیه نشاط در دانشجویمان</p>	<p>۱۳ م ۱۴ م</p>
	<p>بی توجهی به فرایند ارزشیابی تکوینی و مستمر از دانشجویمان</p>	<p>-در بعد ارزشیابی بسنده کردن استادان به آزمونهای پایانی</p>	<p>۱۴ م</p>
<p>آسیب‌های حوزه زیرساختی</p>	<p>عدم تناسب زیرساختهای دانشگاهی با شان و جایگاه معلمی</p>	<p>-ساختار دانشگاه‌ها متناسب با شان معلمی نمی‌باشد.</p>	<p>۱۵ م</p>

داده‌های مندرج در جدول فوق بیان‌گر این است که شش مقوله آسیب‌های حوزه‌ی برنامه‌ریزی، حوزه‌ی محتوایی، حوزه‌ی کاربرد، حوزه‌ی روان‌شناختی، حوزه‌ی آموزشی و حوزه‌ی زیرساختی ایجادکننده آسیب‌های برنامه‌ی درسی علوم تربیتی هستند. دو مؤلفه‌ی آسیب‌های حوزه برنامه‌ریزی و آموزش بیشترین برجستگی را در این بین دارا هستند و سایر مقولات در درجات بعدی اهمیت قرار می‌گیرند.

در پاسخ به پرسش دوم پژوهش در خصوص راهکارهای بهبود برنامه‌ی درسی علوم تربیتی، با تحلیل انجام‌گرفته بر روی متن مصاحبه‌ها، پس از سه مرحله کدگذاری، جدول زیر حاصل شد. هر یک از ستون‌های زیر برآمده از یک مرحله از کدگذاری است:

جدول شماره ۲: یافته‌های پرسش دوم

کد مصاحبه‌شوندگان	کدگذاری باز	کدگذاری محوری	کدگذاری گزینشی
۵ م	-از سرفصل‌های کم‌کاربرد و غیرضروری کاسته شود	کم کردن واحدهای بدون کاربرد	کاربردی کردن محتوا
۶ م ۱۰ م	-حذف کردن واحدهایی که در مقطع قبلی	حذف واحدهای اضافه	و جریان آموزش

	تناسب دروس تئوری و عملی	-توجه هم به مطالب تئوری و هم مطالب و منابع عملی،	۷ م
	کاربردی کردن برنامه‌ی درسی ارائه شده	-کاربردی کردن آموزش این رشته	۸ م
کیفیت بخشی به جریان یاددهی یادگیری	تخصصی سازی نحوه آموزش در علوم تربیتی	-کسب دانش و مهارت لازم در رابطه با حرفه معلمی	۱۲ م
		-فرایندهای یاددهی-یادگیری و روش‌های مدیریت و نظارت بر اجرای برنامه‌ی درسی مطلوب دانشجوی معلمان باشد.	۱۳ م
		-استفاده از روش تدریس روش عملی به جای روش تئوری	۱۴ م
	آموزش روش‌های نوین تدریس	-آموزش روش‌های گوناگون تدریس برای دانشجو معلمان،	۱۴ م
	بهره‌گیری از اساتید مبتکر و متخصص	-اتکا اساتید به خلاقیت خود،	۱۲ م
		-استفاده از روش‌های مختلف تدریس توسط اساتید دانشگاه	۱۳ م
	بهره‌گیری از اساتید توانمند و بروز	-دانش اساتید برای اجرای برنامه به اندازه کافی باشد	۱۳ م
		-بهره بردن از اساتید مجرب،	۱۴ م
		-اساتید باید اشراف کامل به علوم روز را داشته باشند	۱۵ م
	کیفی سازی نحوه آموزش برنامه‌ی درسی	-توجه به کیفیت و کمیت برنامه	۱۳ م
-علاوه بر روش سخنرانی، اساتید از روش‌های فعالانه هم استفاده کنند		۱۴ م	
-معنادار کردن برنامه‌ی درسی با افزایش واحدهای عملی		۱۵ م	
	اثربخش شدن آموزش و ارتقاء سطح یادگیری		
برنامه‌ریزی زمانی مناسب	-کلاس‌ها را فشرده نگذارند		۱۳ م

	برنامه‌ی درسی		
ارزشیابی میزان تحقق هم‌جانبه اهداف برنامه‌ی درسی	پیگیری تحقق مطلوب اهداف برنامه‌ی درسی	-هدف‌های برنامه‌ی درسی به‌خوبی قبل یا در حین اجرا تدوین شود،	۱۴ م
	بهره‌گیری از ارزشیابی تکوینی و مستمر	-اساتید در همه دروس از روش ارزشیابی مستمر و تکمیلی استفاده کنند	۱۴ م
	ارزیابی پیامدهای برنامه‌ی درسی عملیاتی بر مبنای برنامه قصدشده	-پیش‌بینی و توجه به پیامدهای برنامه‌های ارائه‌شده	۱۵ م
بازسازی برنامه‌ی درسی	بازسازی مداوم و دوره‌ای برنامه‌ی درسی	-بازسازی برنامه‌ی درسی	۱۵ م
	مفهوم بازبینی برنامه‌ی درسی علوم تربیتی بر اساس سند تحول بنیادین	-تدوین محتوای برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم متناسب با سند تحول بنیادین	۱۵ م

داده‌های مندرج در جدول فوق بیان‌گر این است که چهار مقوله‌ی کلیدی شامل کردن محتوا و جریان آموزش، کیفیت‌بخشی به جریان یاددهی یادگیری، ارزشیابی میزان تحقق همه‌جانبه‌ی اهداف برنامه‌ی درسی و بازسازی برنامه‌ی درسی، راهکارهای بهبود برنامه‌ی درسی در رشته‌ی علوم تربیتی هستند. در این بین، مؤلفه کیفیت‌بخشی به جریان یاددهی یادگیری، دارای بیشترین برجستگی هستند و سایر مؤلفه‌ها در اولویت‌های بعدی جای می‌گیرند.

نتیجه‌گیری و بحث:

در این پژوهش به‌طور کلی دو سؤال اساسی را دنبال کردیم. در پاسخ به پرسش اول در خصوص آسیب‌های حوزه برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم، شنش مقوله‌ی آسیب‌های حوزه‌ی برنامه‌ریزی، حوزه‌ی محتوایی، حوزه‌ی کاربرد، حوزه‌ی روان‌شناختی، حوزه‌ی آموزشی و حوزه‌ی زیرساختی، به‌عنوان آسیب‌های برنامه‌ی درسی علوم تربیتی احصا گردید.

در تبیین یافته‌های پرسش اول، می‌توان گفت، ناهمسانی‌هایی بین برنامه قصد شده و عملیاتی در دانشگاه در حوزه رشته‌ی علوم تربیتی به چشم می‌آید. برنامه‌ی پنهان حاکم بر آموزش‌های دانشگاه نسبت به برنامه‌ی درسی آشکار رشته‌ی علوم تربیتی برجسته‌تر هستند؛ از متخصصان حوزه‌ی برنامه‌ریزی درسی در تدوین برنامه‌ی علوم تربیتی به نحو احسن استفاده نشده است؛ واحدهای درسی مرتبط با حوزه روابط انسانی و نحوه تعامل در سازمان‌های آموزشی در برنامه‌ی دوره کارشناسی علوم تربیتی دیده نمی‌شود؛ انعطاف و تغییرپذیری برنامه کم بوده و تمرکزگرایی شدیدی در این حوزه حاکم است؛ یکپارچگی بین بخش‌های مختلف برنامه کم بوده و توازن صحیحی بین دروس تئوری و عملی و تخصصی و عمومی به چشم نمی‌آید و مشارکت دانشجومعلم در حوزه‌های مختلف عناصر برنامه‌ی درسی اندک است. **هم‌خوانی محتوای تدریس‌شده با سرفصل‌ها و اهداف هر درس** مشخص نیست و برخی از دروس مازاد به نظر می‌رسد. هم در بحث نحوه آموزش و هم در حوزه‌ی محتوایی با چالش عدم کاربردی بودن برنامه‌ی درسی مواجه هستیم. به ویژگی‌ها، نیازها، انگیزه‌ها و روحیات دانشجو معلم، آن‌طور که باید و شاید توجه نشده و در مواردی هم توقعات بی‌جا از ایشان وجود دارد. هم اساتید و هم دست‌اندرکاران برنامه‌ریزی درسی دانشگاه به تولیدات جدید علمی و قوف لازم را ندارند؛ آموزش‌های مربوط به روش‌های نوین تدریس و نحوه‌ی کار در کلاس‌های چندپایه آن‌طور که باید، صورت نمی‌پذیرد؛ دانش و تخصص برخی از اساتید به‌روز نبوده و نحوه تعاملات و پویایی در فضای آموزشی کم‌رنگ هست و هم‌چنین به فرایند ارزشیابی کیفی و تکوینی در جریان آموزش توجه حداقلی وجود دارد. نهایتاً تناسب زیرساخت‌های دانشگاهی با شأن و جایگاه معلمی وجود ندارد.

در پاسخ به پرسش دوم در خصوص راهکارهای بهبود برنامه‌ی درسی علوم تربیتی تربیت‌معلم، چهار مقوله کلیدی شامل کاربردی کردن محتوا و جریان آموزش، کیفیت‌بخشی به جریان یاددهی یادگیری، ارزشیابی میزان تحقق همه‌جانبه اهداف برنامه‌ی درسی و بازسازی برنامه‌ی درسی، به‌عنوان راهکارهای بهبود برنامه‌ی درسی در رشته‌ی علوم تربیتی احصا شد.

در تبیین یافته‌های پرسش دوم می‌توان گفت، واحدهای بدون کاربرد که اضافی به نظر می‌رسد، حذف شده و بر میزان کارایی محتوا و روش‌های برنامه‌ی درسی در جهت پوشش دادن نیازها و اهداف این برنامه افزوده شود و بین دروس تئوری و عملی تناسب ایجاد گردد. کیفی و تخصصی‌سازی برنامه‌ی درسی در حوزه‌ها و عناصر مختلف در دستور کار قرار گرفته، آموزش روش‌های نوین تدریس و یاددهی یادگیری مورد توجه واقع شده، از اساتید مبتکر و متخصص بهره برده شده و برنامه‌ریزی زمانی و توالی مناسب ارائه‌ی دروس مورد بازاندیشی

واقع شود. تحقق مطلوب اهداف برنامه‌ی درسی، بهره‌گیری از ارزشیابی تکوینی و مستمر و ارزیابی پیامدهای برنامه‌ی درسی عملیاتی، بر مبنای برنامه قصدشده، پیگیری شود و بازسازی مداوم و دوره‌ای برنامه‌ی درسی و بازبینی برنامه‌ی درسی علوم تربیتی بر اساس سند تحول بنیادین در عمل دنبال شود.

در خصوص تطبیق نتایج این پژوهش با پژوهش‌های انجام‌گرفته در حوزه‌ی برنامه‌ی درسی دانشگاه فرهنگیان می‌توان گفت، گرچه پژوهشی با عنوان و موضوع تجارب زیسته‌ی دانشجومعلم‌ان از برنامه‌ی درسی رشته‌ی علوم تربیتی دانشگاه فرهنگیان صورت نگرفته است، به‌طور کلی یافته‌های این نوشتار، با نتایج پژوهش‌های صفرنواده و همکاران (۱۳۹۸)، سلیمی و همکاران (۱۳۹۷)، زارع صفت (۱۳۹۶) و ام‌الله و حکیم زاده (۱۳۹۳)، میکائیلو (۱۳۹۳) و ادیب و سردادی (۱۳۹۳) هم‌سو بوده و با سایر پژوهش‌های انجام‌شده در حوزه برنامه‌ی درسی از جمله عطاران و همکاران (۱۳۹۸)، عصاره و همکاران (۱۳۹۸)، تلخایی و همکاران (۱۳۹۸) و هزاوه و همکاران (۱۳۹۶) منافاتی ندارد و در یک راستا هستند.

پیرو یافته‌های مربوط به پرسش اول، پیشنهاد می‌گردد، ناهمسانی‌های بین برنامه‌ی قصدشده و عملیاتی در دانشگاه در حوزه رشته‌ی علوم تربیتی مرتفع شود. برنامه آشکار حاکم بر آموزش‌های دانشگاه نسبت به برنامه‌ی درسی پنهان رشته‌ی علوم تربیتی برجسته‌تر شود؛ از متخصصان حوزه برنامه‌ریزی درسی در تدوین برنامه علوم تربیتی به نحو احسن استفاده شود؛ واحدهای درسی مرتبط با حوزه روابط انسانی و نحوه تعامل در سازمان‌های آموزشی در برنامه دوره کارشناسی علوم تربیتی در برنامه‌ی درسی گنجانده شود؛ انعطاف و تغییرپذیری برنامه زیاد شده و تمرکزگرایی در این حوزه کم شود؛ یکپارچگی بین بخش‌های مختلف برنامه زیاد شده و توازن صحیحی بین دروس تئوری و عملی و تخصصی و عمومی ایجاد شود و مشارکت دانشجومعلم‌ان در حوزه‌های مختلف عناصر برنامه‌ی درسی بیشتر شود. همخوانی محتوای تدریس شده با سرفصل‌ها و اهداف هر درس بیشتر شود و برخی از دروس که مازاد هستند حذف شود. هم در بحث نحوه آموزش و هم در حوزه محتوایی بر اصل کاربردی بودن تأکید شود. به ویژگی‌ها، نیازها، انگیزه‌ها و روحیات دانشجومعلم‌ان آن‌طور که باید و شاید توجه شود. هم اساتید و هم دست‌اندرکاران برنامه‌ریزی درسی دانشگاه به تولیدات جدید علمی و قوف لازم را داشته باشند؛ آموزش‌های مربوط به روش‌های نوین تدریس و نحوه کار در کلاس‌های چندپایه آن‌طور که باید صورت پذیرد؛ دانش و تخصص اساتید به‌روز شده و نحوه تعاملات و پویایی در فضای آموزشی پررنگ شود و همچنین به فرایند ارزشیابی کیفی و تکوینی در جریان آموزش توجه حداکثری شود. فرایند یاددهی و یادگیری به شیوه فراگیرمحور و دوطرفه صورت پذیرد، آموزش دروس عملی

به‌گونه‌ای که دانشجویان عملاً تکالیف و تمرین‌هایی را انجام دهند اتفاق بیفتد، در ایجاد فضای پرسش و پاسخ چند سوپه و رواج تعاملات و بحث‌های علمی - آموزشی، همچنین رفع مشکلات و بدفهمی‌های دانشجویان و بهره‌گیری از روش‌های متنوع و خلاق و افزودن به جذابیت فرایند تدریس برنامه‌ریزی‌ها و اقدامات لازم صورت پذیرد. زمان برنامه کلاسی علوم تربیتی و همچنین میزان زمانی که بایست برای آموزش یک واحد درسی در نظر گرفته شود، اصلاح شود و نهایتاً بر جذابیت کلاس‌های علوم تربیتی افزوده شود.

در خصوص پرسش دوم پیشنهاد می‌شود که به ویژگی‌ها و نیازهای خاص دانشجو معلمان توجه کافی شود؛ اهداف برنامه‌ی درسی علوم تربیتی به دانشجویان روشن‌سازی شده و تجارب موفق معلمی در اختیار ایشان واقع گردد همچنین محتوای برنامه‌ی درسی با نیازهای واقعی شغلی دانشجومعلم‌ان انطباق اساسی یابد. واحدهای بدون کاربرد که اضافی به نظر می‌رسد، حذف‌شده و بر میزان کارایی محتوا و روش‌های برنامه‌ی درسی در جهت پوشش دادن نیازها و اهداف این برنامه افزوده شود و بین دروس تئوری و عملی تناسب ایجاد گردد. واحد روابط انسانی در سازمان‌های آموزشی اضافه گردیده و فضای تعاملی و مشارکتی در آموزش به وجود آید؛ ایجاد جو شاد و تعاملی در حوزه آموزش در دستور کار قرار گیرد. امکانات و تجهیزات موردنیاز حرفه معلمی در سطح دانشگاه فراهم آمده، مشکلات حوزه اجرای برنامه‌ی درسی مرتفع، با تأمین امکانات موردنیاز در حوزه سخت و نرم‌افزاری، یک تناسب منطقی بین تعداد دانشجو و استاد در طراز دانشگاه فرهنگیان ایجاد شود. کیفی و تخصصی سازی برنامه‌ی درسی در حوزه‌ها و عناصر مختلف در دستور کار قرار گرفته، آموزش روش‌های نوین تدریس و یاددهی یادگیری موردتوجه واقع شده، از اساتید مبتکر و متخصص بهره برده شده و برنامه‌ریزی زمانی و توالی مناسب ارائه دروس مورد بازاندیشی واقع شود. پیگیری تحقق مطلوب اهداف برنامه‌ی درسی، بهره‌گیری از ارزشیابی تکوینی و مستمر و ارزیابی پیامدهای برنامه‌ی درسی عملیاتی بر مبنای برنامه قصدشده پیگیری شود و بازسازی مداوم و دوره‌ای برنامه‌ی درسی و بازبینی برنامه‌ی درسی علوم تربیتی بر اساس سند تحول بنیادین در عمل دنبال شود. امکاناتی برای انجام کارهای عملی و طراحی تمرین و پروژه در فضای علوم تربیتی ایجاد شود، از روش‌های تدریس یادگیرنده محور و مبتنی بر تعامل و مشارکت دانشجویان بهره برده شود، از فیلم‌ها و اسلایدها و فایل‌های چندرسانه‌ای جهت جذابیت و بهبود کیفیت آموزش استفاده شده، اساتید محتواها و فایل‌های مناسب و کاربردی و معناداری را جهت استفاده هرچه بیشتر دانشجویان ایجاد کرده، سیستم تعاملی چند سوپه تقویت شده و تقویت روش‌های آموزشی و تهیه محتوای الکترونیکی در دستور کار قرار اساتید قرار گیرد. لزوم برگزاری کلاس‌های رفع اشکال در فضای علوم

تربیتی، پاسخگویی به‌موقع به دانشجویانی که به هر نحوی با مشکل مواجه می‌شوند و تقویت روحیه انتقادپذیری از سوی اساتید، مسئولان دانشگاه، کارشناسان زی ربط و دانشجویان، برگزاری دوره‌های آموزشی و تهیه فایل‌های آموزشی مرتبط در خصوص چگونگی بهره‌گیری از امکانات موردتوجه قرار گیرد.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فهرست منابع:

- احمدی عیسی آبادی، وحید و همکاران (۱۳۹۴). ارزیابی کیفیت برنامه‌ی درسی دوره کارشناسی رشته‌ی علوم تربیتی گرایش آموزش ابتدایی دانشگاه فرهنگیان. **اولین همایش علمی پژوهشی روانشناسی، علوم تربیتی و آسیب‌شناسی جامعه**.
- ادیب، یوسف؛ سرداری، مرضیه (۱۳۹۳). پدیدارشناسی تجارب دانشجویان از برنامه‌ی درسی پنهان در دروس معارف اسلامی. **مجله علوم تربیتی از دیدگاه اسلام**. ۳، ۱۱۳-۱۳۰
- امامی سیگارودی، عبدالحسین و همکاران (۱۳۹۱). روش‌شناسی تحقیق کیفی: پدیدارشناسی. **مجله پرستاری و مامایی نگر جامع**، ۲۲، ۵۶-۶۳
- امراله، امید و حکیم زاده، رضوان (۱۳۹۳). بررسی تطبیقی نظام ارزیابی کیفیت برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم در کشورهای کره جنوبی، انگلستان و ایران. **مجله مطالعات برنامه‌ی درسی آموزش عالی**، ۹، ۷ تا ۲۵
- تلخابی، محمود؛ صالحی، کیوان؛ قاسم‌پور خوشرو، عرفانه؛ دهقانی، مرضیه (۱۳۹۸). تبیین مؤلفه‌های برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم بر مبنای نظریه شناخت موقعیتی. **مجله تازه‌های علوم شناختی**، ۸۴، ۵۹ تا ۷۳
- خروشی، پوران؛ نصر اصفهانی، احمدرضا؛ میرشاه جعفری، ابراهیم (۱۳۹۷). مدل مفهومی ارزشیابی از شایستگی‌های مورد انتظار از دانشجو-معلمان در برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم شایسته محور. **مجله مطالعات برنامه‌ی درسی**، ۵، ۵۰ تا ۴۴
- داودی، آذر؛ کشتی آرای، نرگس؛ یوسفی، علی رضا (۱۳۹۴). تبیین پدیدارشناسانه‌ی اصول برنامه‌ی درسی «تجربه تدریس» (کارورزی) در دانشگاه فرهنگیان. **فصلنامه نظریه و عمل در برنامه‌ی درسی**. ۶(۳)، ۵-۲۸
- رشیدیان، عبدالکریم. (۱۳۸۸). هوسرل در متن آثارش. تهران: نشر نی
- زارع صفت، صادق (۱۳۹۶). واکاوی تجربه‌های زیسته کارورزی در دانشگاه فرهنگیان: الگوی مفهومی. **فصلنامه نظریه و عمل در برنامه‌ی درسی**، ۹(۵)، ۳۷-۶۸
- سلیمی، جمال؛ ساعدموچشی، لطف اله؛ عبدی، آرش (۱۳۹۷). واکاوی وضعیت دانشگاه فرهنگیان برحسب تجارب زیسته دانشجو-معلمان؛ یک مطالعه آمیخته. **مجله پژوهش‌های برنامه‌ی درسی**. ۲(۸)، ۹۸-۱۴۴
- صفرنواده، دکتر مریم؛ موسی‌پور، دکتر نعمت‌الله؛ اظه‌ری، محبوبه؛ محمدشفیعی، عبدالسعید (۱۳۹۸). تجربه زیسته دانشجو معلمان دانشگاه فرهنگیان از برنامه جدید کارورزی تربیت‌معلم ایران. **فصلنامه مطالعات برنامه‌ی درسی آموزش عالی**. ۱۹، ۱۴۹-۱۶۹
- عباس‌زادگان، سید محمد (۱۳۷۶). اصول و مفاهیم اساسی در برنامه‌ریزی درسی، تهران، انتشارات سوره.

- عصاره، دکتر علیرضا؛ بهاری بیگ‌باغلو، حسین؛ عربی جونقانی، احمد (۱۳۹۸). بررسی سیر تحول برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم در ایران. مجله تعلیم و تربیت، ۱۳۸، ۱۵۱ تا ۱۷۴
- عطاران، عاطفه؛ موسی پور، نعمت‌اله؛ عطاران، محمد؛ حسینی خواه علی (۱۳۹۸). طراحی و اعتباربخشی الگوی بازنگری برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم در ایران. مجله پژوهش در برنامه ریزی درسی ۶۱، ۱۴ تا ۳۳
- موسی پور، نعمت‌الله و احمدی، آمنه (۱۳۹۶). طرح کلان برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم. تهران: انتشارات دانشگاه فرهنگیان
- مهدوی هزاوه، منصوره؛ ملکی، حسن؛ مهرمحمدی، محمود؛ عباس‌پور، عباس (۱۳۹۶). برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم دوره ابتدایی: ارائه الگویی همسو با سند تحول بنیادین نظام آموزش و پرورش. مجله پژوهش در تربیت‌معلم، ۱، ۴۷ تا ۷۴
- مهر محمدی، محمود (۱۳۹۲). برنامه‌ی درسی تربیت‌معلم و الگوی اجرایی مشارکتی آن؛ راهبرد تحولی برای تربیت‌معلم در ایران. مجله نظریه و عمل در برنامه‌ی درسی، ۱(۱)، ۵ تا ۲۶.
- مهرمحمدی، محمود (۱۳۸۰). برنامه‌ی درسی. علوم تربیتی ماهیت و قلمرو آن. تهران: سازمان سمت.
- میکائیلو غلامحسین (۱۳۹۳) بررسی کیفیت دروس و سرفصل‌های رشته‌ی علوم تربیتی گرایش آموزش ابتدایی در دانشگاه فرهنگیان. دومین همایش ملی تربیت‌معلم
- میلر، جان (۱۳۸۹). نظریه‌های برنامه‌ی درسی. ترجمه محمود مهرمحمدی. تهران: سمت
- Bachinsky, G. Hanson. K. (2010). Who I am in how I teach is the message. Self-understanding, vulnerability and reflection. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 15, 257_272.
- Eisner. (1994). *Educational imagination: On the Design and Evaluation of School Programs*
- Eisner. (2002). *Education Artistic vision*. U.S.A: Collier Macmilland Publishers
- Eisner. E (1985) *the Educational imagination*, New york Macmilan publishing. Co
- Maykut. P. and Morehouse, R. (1994). **Beginning Qualitative Research**. London: The Falmer press
- T.Gaskey (2002). Professional development and teacher change. *Teachers and Teaching: Theory and Practice*, 8(3/4), 381–391.
- Waks, J. L. (2001). Donald Schon's Philosophy of Design and Design Education. *International Journal of Technology and Design Education* 11, 37–51
- Winch, Ch. (2012). For Philosophy of Education in teacher Education. *Journal of Oxford Review of Education*, 38(3), 305-322- Rutledge.
- zais .R. (1976). *Curriculum: Principles and Foundations*. New York: Thomas Y. Crowell company